

Motion till riksdagen 2020/21:3874

av **Acko Ankarberg Johansson m.fl. (KD)**

med anledning av skr. 2020/21:89 Riksrevisionens rapport om granskning av statens styrning av äldreomsorgen

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samordnade digitala system för journalföring och dokumentation för en patients insatser utifrån såväl hälso- och sjukvårdslagen som socialtjänstlagen och tillkännager detta för regeringen.

Sammanfattning av Riksrevisionens granskning

Riksrevisionen har granskat om staten har bidragit till en varaktig förbättring av äldreomsorgen genom den så kallade Äldresatsningen. Äldresatsningen infördes av den dåvarande alliansregeringen under Kristdemokraternas ledning och pågick mellan 2010 och 2014. Satsningen omfattade riktade statsbidrag på totalt 4,3 miljarder kronor. Som en del av satsningen beslutade regeringen att s.k. kvalitetsregister skulle införas i kommunalt finansierad vård och omsorg om äldre. Regeringens avsikt var att kvalitetsregister skulle användas som underlag för systematiskt förbättringsarbete i vården och omsorgen om äldre. Riksrevisionens slutsats är att Äldresatsningen har bidragit till ett välbehövligt fokus på arbetssätten i äldreomsorgen och att användningen av kvalitetsregister bidragit till en betydande höjning av kvalitet och effektivitet i delar av äldreomsorgen. Den dåvarande alliansregeringen gav Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) ett stort ansvar för att genomföra Äldresatsningen, och Riksrevisionen menar att den prestationsbaserade ersättningen var avgörande för att kommunerna skulle börja, och sedan fortsätta, att registrera uppgifter i kvalitetsregistren. Riksrevisionen menar dock att Äldresatsningens syfte – att få till stånd ett systematiskt förbättringsarbete som kommer alla till del – inte har uppnåtts och betonar att kommunerna behöver ett tydligare stöd för hur förbättringsarbetet ska bedrivas, eftersom Riksrevisionens analys visar att vissa av registren snarare används som beslutstöd för den enskilda individens vård snarare än systematiskt förbättringsarbete. Det kan ses som positivt att denna användning av kva-

litetsregistret förbättrade vården för de registrerade så till vida att de konsumerar betydligt mindre slutenvård, vilket i förlängningen bidrog till högre livskvalitet för den enskilda patienten och minskade kostnader för samhället. Men det faktum att registrerade äldre får bättre vård än oregistrerade utmanar principen om jämlik vård.

Riksrevisionen konstaterar vidare att kommunernas arbete med att utveckla äldreomsorgens systematiska förbättringsarbete med kvalitetsregistren som grund avstannade efter Äldresatsningens avslut 2015 och framför befogad kritik till S/MP-regeringen för att den inte har lyckats förvalta de positiva resultat som uppnåddes under satsningen.

Riksrevisionen rekommenderar således regeringen att säkerställa att det inför framtida överenskommelser med SKR finns en plan för hur ansvarig förvaltningsmyndighet långsiktigt ska förvalta uppnådda resultat samt att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med SKR utveckla ett förslag för hur kommunernas journalsystem kan utvecklas så att de utgör ett fullgott stöd för beslut om vård på individnivå. Vidare rekommenderar riksrevisionen Socialstyrelsen att utveckla vägledning till kommunerna om hur kvalitetsregister ska användas i förbättringsarbetet i enlighet med patientdatalagen samt att göra sambearbetningar i syfte att validera kvaliteten i både kvalitetsregister och i myndighetens egna register.

En äldreomsorg av hög kvalitet är ett högt prioriterat område för Kristdemokraterna

Brister i äldreomsorgen och behov av reformer har funnits under lång tid.

När den så kallade Ädelreformen genomfördes i början av 1990-talet omvandlades äldreomsorgen från sjukhemsavdelningar med många patienter på samma sal till en ny form av äldreboenden där varje person hade eget rum och den sociala omsorgen och det friska betonades. Skiftet var nödvändigt och rätt men det finns anledning att begrunda utvecklingen sedan dess. I dag lever allt fler ett långt liv trots många sjukdomar. Flera är vad som ibland kallas multisjuka och men klarar sig ofta med stödsatser i hemmet. Andra behöver vård och omsorg dygnet runt och särskilda boenden är då ett gott alternativ. Äldreomsorgen i dag ska inte återgå till dåtidens långvårdsavdelningar. Kristdemokraterna anser likväl att mer av hälso- och sjukvårdsinsatser behövs i kommunerna. En utbyggnad av primärvården behövs också för att helheten ska bli en god nära vård också för äldre personer. Brister som synliggjorts under pandemin stärker Kristdemokraterna i att det är nödvändigt.

Kristdemokraterna ansvarade för äldreomsorgen i den dåvarande alliansregeringen, och Äldresatsningen under 2010–2014 som nu har granskats av Riksrevisionen var en del i det prioriterade arbetet med att stärka äldreomsorgen. Utöver denna satsning gjordes även fler reformer och satsningar för att stärka kvaliteten inom äldreomsorgen. Dessa inkluderade bl.a. införandet av en värdighetsgaranti inom äldreomsorgen, Omvårdnadslyftet som omfattade kompetensbildning för personalen, utbildning för chefer inom äldreomsorgen, etisk plattform, införande av lagen om valfrihetsystem (LOV) för att öka valmöjligheter inom äldreomsorgen, investeringsstöd till byggande av äldreboenden samt införande av parboendegarantin.

Äldresatsningen syftade till att främja ett preventivt arbetssätt, god vård vid demenssjukdom och i livets slutskede, god läkemedelsbehandling för äldre och en sammanhållen vård och omsorg. Detta skulle göras genom främst två insatser: 1) bidrag till

lednings- och stödsystem på nationell och regional nivå och 2) prestationsbaserad ersättning för utveckling av systematiskt kvalitetsutvecklingsarbete på verksamhetsnivå. Den dåvarande alliansregeringen ingick således en överenskommelse med SKR för åren 2010–2014 om ett riktat prestationsbaserat statsbidrag om 4,3 miljarder kronor till insatser för äldre. Kristdemokraterna anser att Riksrevisionens aktuella uppföljning av Äldresatsningen är välkommen. Det handlar både om att säkerställa att äldreomsorgen är resurssatt på rätt nivå och att medel används på bästa sätt.

Kristdemokraternas syn på Riksrevisionens synpunkter och rekommendationer till regeringen

Riksrevisionen rekommenderar att regeringen ska säkerställa att det inför framtida överenskommelser med SKR finns en plan för hur ansvarig förvaltningsmyndighet långsiktigt ska förvalta uppnådda resultat. Denna rekommendation är en grundläggande förutsättning för att skapa hållbarhet i de förbättringar som görs inom äldreomsorgen. Kristdemokraterna välkomnar att regeringen avser att följa upp hur en plan kring hur förvaltning av uppnådda resultat kan åstadkommas. Vi kommer att följa regeringens arbete noga.

Riksrevisionen rekommenderar vidare regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med SKR utveckla ett förslag för hur kommunernas journalsystem kan utvecklas så att de utgör ett fullgott stöd för beslut om vård på individnivå. Detta är en mycket angelägen och välkommen rekommendation som kommer att stärka patientsäkerheten för de äldre. Inte minst coronakommissionens delbetänkande från december 2020 visar att de stora strukturella bristerna, såsom en fragmentiserad och uppdelad organisation och ansvar över äldreomsorgen, till stor del handlar om olika journalsystem som inte är kompatibla med varandra. Något som skapar olika typer av uppenbara problem rörande nödvändigt samarbete mellan kommunal och regional nivå kring de äldres hälsa. Även Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har på liknande sätt påpekat problematiken med olika journalsystem inom den kommunala äldreomsorgen och den regionala hälso- och sjukvården. I december 2020, då IVO granskade den vård och behandling som äldre med covid-19 fått, fann IVO brister när det gäller att det inte går att följa vården och behandlingen till äldre som bor på särskilt boende som haft misstänkt eller konstaterad smitta av covid-19 på grund av brister i primärvårdens patientjournaler. Det finns således behov av samordnade digitala system för att underlätta så att vården och omsorgens medarbetare får tillgång till en helhetsbild av den äldres sjukdomsbild och vårdinsatser i syfte att säkerställa patientsäkerheten.

Regeringen bemöter Riksrevisionens rekommendation om utveckling av kommunernas journalsystem för att möjliggöra ett fullgott stöd med beslut om vård på individnivå med hänvisning till arbetet inom ramen för Vision e-hälsa samt betänkande från den statliga utredningen Informationsöverföring inom vård och omsorg (SOU 2021:4) som presenterades den 18 januari 2021. Kristdemokraterna ser visserligen positivt på utredningens förslag om sekretessbrytande bestämmelser som skulle möjliggöra att en verksamhet inom socialtjänsten, som avser insatser för äldre eller personer med funktionsnedsättningar, får lämna uppgifter till andra verksamheter inom samma kommun, likaså att alla myndigheter med verksamhet inom socialtjänsten inom samma kommun får lämna uppgifter till varandra om den enskilde inte motsätter sig att uppgifterna lämnas

ut. Vi anser dock att utredningens förslag om att en myndighet med hälso- och sjukvårdsverksamhet får lämna uppgifter till en enskild aktör inom hälso- och sjukvårdsverksamhet som myndigheten anlitat om uppgifterna behövs i den individinriktade hälso- och sjukvården inte är tillräckligt för att säkerställa patientsäkerheten och beslut om vård på individuell nivå. Kristdemokraterna anser att det behövs en starkare samordning mellan journalföring och dokumentation inom hälso- och sjukvården och verksamhet utifrån socialtjänstlagen. Regeringen bör därför ta fram förslag för att säkerställa att personal inom äldreomsorgen får tillgång till samordnade digitala system för journalföring och dokumentation för en patients insatser utifrån såväl hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen. Nödvändiga lagförslag bör vara på plats senast under 2022. Detta ska tillkännages regeringen.

När det gäller kvalitetsregister instämmer Kristdemokraterna i Riksrevisionens bedömningar att användningen av kvalitetsregister primärt handlar om systematiskt förbättringsarbete samt att det finns en rad kvarstående hinder för att få till ett systematiskt förbättringsarbete bland personalgrupper på lokal nivå för att säkra en likvärdig och jämlik vård och omsorg. Kristdemokraterna delar också regeringens bedömning kring att dessa hinder främst grundar sig i hög personalomsättning i äldreomsorgen, låg utbildningsnivå, brist på legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal och svårighet hitta tid för att tillsammans analysera data och förändra verksamheten. Det är nödvändigt med en översyn av äldreomsorgen, och Kristdemokraterna tillsatte under den dåvarande alliansregeringen en utredning för att stärka omsorgens organisation och innehåll för att sätta den äldres behov i centrum. Dessvärre valde S/MP-regeringen att lägga ned den pågående utredningen så snart de tog över regeringsmakten 2014. Lika beklagligt som det beslutet var, lika glädjande är det att det antligen finns en gemensam politisk vilja att tydliggöra behovet av medicinsk kompetens inom äldreomsorgen och bättre arbetsvillkor. Kristdemokraterna ser därför positivt på den av regeringen tillsatta Äldreutredningen. Vi kommer att följa utredningens arbete noga men vill också i sammanhanget uttrycka att vi ser en oro i att regeringen har utsett Socialstyrelsens generaldirektör till särskild utredare för Äldreutredningen. Vi är trygga med att generaldirektören har fullgod kompetens för uppdraget så det är inte där vår oro ligger. Vår kritik utgår från att Socialstyrelsen har en bärande roll i hanteringen av den pågående coronapandemin. Det är avgörande att Socialstyrelsen har en stark och närvarande ledning i den akuta och långdragna krissituation som vi befinner oss mitt i. Likaså är det viktigt att Äldreutredningen får det fulla fokus som den behöver.

Avslutningsvis vill vi också påminna regeringen om det aktuella utskottsinitiativet från Kristdemokraterna, Moderaterna och Vänsterpartiet i finansutskottet med ett antal förslag för att börja åtgärda de akuta brister som Coronakommissionen pekar på, men också för att påbörja arbetet med att avhjälpa de strukturella brister som varit kända under längre tid. Det handlar om ökad medicinsk kompetens, färre timanställningar och ökad personalkontinuitet samt ökade möjligheter till tryggt boende. Sammantaget tillför vi 4,35 miljarder kronor 2021 till äldreomsorgen utöver nu liggande budget. Vi gör detta genom ett utskottsinitiativ till ändring i statens budget för 2021. Det innebär mer än en fördubbling av Äldreomsorgssatsningen i budgetpropositionen för 2021. För 2022 och 2023 skulle våra förslag medföra ytterligare utgifter på 3,9 miljarder kronor årligen. Kristdemokraterna är hoppfulla om att få riksdagens stöd för utskottsinitiativet och ser fram emot att även regeringen skulle stödja denna nödvändiga satsning för att stärka äldreomsorgen.

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Pia Steensland (KD)

Christian Carlsson (KD)

Roland Utbult (KD)